

EIROPAS CENTRĀLĀ BANKA (ECB)

Eiropas Centrālā banka (ECB) ir Ekonomikas un monetārās savienības galvenā iestāde un kopš 1999. gada 1. janvāra ir atbildīga par monetāro politiku eurozonā. ECB kopā ar visu dalībvalstu centrālajām bankām veido Eiropas Centrālo banku sistēmu. Eiropas Centrālo banku sistēmas galvenais mērķis ir uzturēt cenu stabilitāti. Kopš 2014. gada 4. novembra ECB ir atbildīga par konkrētiem uzdevumiem saistībā ar kredītiestāžu prudenciālo uzraudzību vienotā uzraudzības mehānisma ietvaros. Kā banku darbības uzraudzītājai ECB ir arī konsultatīva loma kredītiestāžu noregulējuma plānu novērtēšanā.

JURIDISKAIS PAMATS

- Līguma par Eiropas Savienību (LES) 3. un 13. pants;
- galvenie noteikumi ir ietverti Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 3. panta 1. punkta c) apakšpunktā, 119., 123., 127.–134., 138.–144., 219. un 282.–284. pantā;
- protokols (Nr. 4) par Eiropas Centrālo banku sistēmas (ECBS) Statūtiem un Eiropas Centrālās bankas (ECB) Statūtiem, protokols (Nr. 16) par dažiem noteikumiem attiecībā uz Dāniju, kas pievienoti LES un LESD;
- Padomes 2013. gada 15. oktobra Regula (ES) Nr. 1024/2013, ar ko Eiropas Centrālajai bankai uztic īpašus uzdevumus saistībā ar politikas nostādņēm, kas attiecas uz kredītiestāžu prudenciālo uzraudzību (Vienotā uzraudzības mehānisma (VUM) regula);
- Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 15. jūlija Regula (ES) Nr. 806/2014, ar ko izveido vienādus noteikumus un vienotu procedūru kredītiestāžu un noteiktu ieguldījumu brokeru sabiedrību noregulējumam (Vienotā noregulējuma mehānisma (VNM) regula).

ORGANIZĀCIJA UN DARBĪBA

Saskaņā ar Līgumiem ECB galvenās kompetences ietver monetārās politikas īstenošanu eurozonā. Saskaņā ar VUM regulu, sākot no 2014. gada novembra, ECB ir piešķirtas noteiktas uzraudzības funkcijas attiecībā uz kredītiestādēm.

A. Monetāra funkcija

ECB un visu ES dalībvalstu centrālās bankas veido Eiropas Centrālo banku sistēmu (ECBS), savukārt Eurosistēmā ietilpst ECB un to ES dalībvalstu centrālās bankas,

kuru valūta ir euro. LESD drīzāk ir atsauces uz ECBS, nevis Eurosistēmu, jo tas tika sagatavots, pamatojoties uz pieņēmumu, ka visas ES dalībvalstis varētu pieņemt euro. Attiecībā uz dalībvalstīm, kas vēl nav pieņēmušas euro par savu valūtu (jo tām ir izņēmuma statuss vai izvēles tiesības), daži Līguma noteikumi, kuros ir atsauce uz ECBS, nav piemērojami, kas nozīmē, ka kopumā Līguma atsauces uz ECBS praksē galvenokārt attiecas uz Eurosistēmu. ECB neatkarība ir nostiprināta LESD 130. pantā: “Ne ECB, ne kādas valsts centrālā banka, ne arī kāds to lēmējinstanču loceklis, īstenojot pilnvaras un veicot uzdevumus un pienākumus, ko uzliek Līgumi un ECB un ECB Statūti, nelūdz un nepieņem norādījumus no Savienības iestādēm vai struktūrām, no kādas dalībvalsts valdības vai no kādas citas struktūras.”

1. Lēmējinstances

ECB lēmējinstances ir padome, valde un Ģenerālpadome. ECBS pārvalda ECB lēmējinstances.

a. Padome

ECB Padomi veido tās Valdes locekļi un valstu centrālo banku vadītāji no eurozonas dalībvalstīm. Saskaņā ar ECB Statūtu 12. panta 1. punktu ECB Padome pieņem pamatnostādnes un lēmumus, kas vajadzīgi, lai nodrošinātu šo uzdevumu izpildi. Tā formulē monetāro politiku un izstrādā tās īstenošanai nepieciešamās pamatnostādnes. ECB Padome pieņem ECB reglamentu, pilda padomdevējfunkcijas un lemj par to, kā pārstāvēt ECBS starptautiskās sadarbības jomā (ECB Statūtu 12. panta 3.–5. punkts). ECB Padome konkrētas pilnvaras var arī deleģēt valdei (ECB Statūtu 12. panta 1. punkts). ECB Padome parasti sanāk kopā divas reizes mēnesī. Lietuvas pievienošanās eurozonai 2015. gada 1. janvārī izraisīja tādas sistēmas īstenošanu, saskaņā ar kuru valstu centrālo banku vadītājiem pēc kārtas ir tiesības balsot ECB Padomē. Vadītāji no valstīm, kas ierindotas pirmajā līdz piektajā vietā (atkarībā to tautsaimniecību un finanšu nozaru lieluma), dala četras balsis. Visiem pārējiem (patlaban 14) ir 11 balsis. ECB Padomes locekļi balsstiesības izmanto pēc kārtas, balstoties uz ikmēneša rotācijas principu. ECB valdes locekļiem ir pastāvīgas balsstiesības.

b. Valde

Valdi veido priekšsēdētājs, priekšsēdētāja vietnieks un četri valdes locekļi. Viņus ieceļ Eiropadome ar kvalificētu balsu vairākumu pēc Padomes ieteikuma, ko tā sniegusi pēc apspriešanās ar Eiropas Parlamentu un ECB Padomi. Locekļu pilnvaru laiks ir astoņi gadi, un to nevar pagarināt (LESD 283. panta 2. punkts un ECB Statūtu 11. panta 1.–2. punkts). Valde ir atbildīga par ECB aktuālo un ikdienas darbu (ECB Statūtu 11. panta 6. punkts). Tā īsteno monetāro politiku saskaņā ar ECB Padomes pieņemtām pamatnostādnēm un lēmumiem. Valde paredz vajadzīgos norādījumus valstu centrālajām bankām. Valde sagatavo Ģenerālpadomes sanāksmes.

c. Ģenerālpadome

Ģenerālpadome kā ECB trešā lēmējinstance (LESD 141. pants un ECB Statūtu 44. pants), bet tikai tik ilgi, kamēr pastāv ES dalībvalstis, kuras vēl nav ieviesušas euro. To veido ECB priekšsēdētājs un priekšsēdētāja vietnieks, kā arī visu ES dalībvalstu

centrālo banku vadītāji. Ģenerālpadomes sanāksmēs var piedalīties arī citi valdes locekļi, bet viņiem nav balsstiesību (ECB Statūtu 44. panta 2. punkts).

2. Mērķi un uzdevumi

Saskaņā ar LESD 127. panta 1. punktu ECBS galvenais mērķis ir saglabāt cenu stabilitāti. Neskarot šo mērķi, ECBS arī atbalsta Savienības vispārējo ekonomikas politiku, lai palīdzētu sasniegt LES 3. pantā noteiktos Savienības mērķus. ECBS darbojas saskaņā ar principu, kas paredz atvērta tirgus ekonomiku, kurā pastāv brīva konkurence, un saskaņā ar LESD 119. pantā minētajiem principiem. Galvenie ECBS uzdevumi (LESD 127. panta 2. punkts un ECB Statūtu 3. pants) ir šādi: noteikt un īstenot Savienības monetāro politiku; veikt ārvalstu valūtas maiņas operācijas atbilstīgi LESD 219. panta noteikumiem; turēt un pārvaldīt dalībvalstu oficiālās ārvalstu valūtas rezerves; veicināt norēķinu sistēmu vienmērīgu darbību.

3. Pilnvaras un instrumenti

ECB ir ekskluzīvas tiesības atļaut emitēt euro banknotes. Dalībvalstis drīkst emitēt euro monētas, kuru emisijas daudzums jāapstiprina ECB (LESD 128. pants). ECB pieņem regulas un lēmumus, kas vajadzīgi, lai veiktu Līgumos un ECB statūtos ECBS uzticētos uzdevumus. Tā sagatavo arī ieteikumus un sniedz atzinumus (LESD 132. pants). Ar ECB ir jāapspriežas par visiem ierosinātiem Savienības aktiem, kas ir ECB kompetencē, savukārt dalībvalstu iestādēm ar ECB ir jāapspriežas par visiem likumprojektiem, kas ir ECB kompetencē (LESD 127. panta 4. punkts). Tā var sniegt atzinumus par jautājumiem, par kuriem ar to apspriežas. Ar ECB apspriežas arī saistībā ar lēmumiem par kopēju nostāju un pasākumiem, kas saistīti ar vienotu eurozonas pārstāvību starptautiskajās finanšu iestādēs (LESD 138. pants). ECB ar valstu centrālo banku atbalstu vāc vajadzīgos statistikas datus, saņemot tos vai nu no dalībvalstu kompetentajām iestādēm, vai tieši no uzņēmējiem (ECB Statūtu 5. pants). Statūtos ir minēti dažādi instrumenti, kurus ECB var izmantot savu uzdevumu veikšanai monetārajā jomā. ECB un valstu centrālās bankas var atvērt kontus kredītiestādēm, valsts iestādēm un citiem tirgus dalībniekiem, kā arī pieņemt aktīvus kā nodrošinājumu. Tā var veikt atvērta tirgus operācijas un kredītooperācijas un pieprasīt deponēt obligātas rezerves. Padome ar divu trešdaļu balsu vairākumu var arī lemt par citu monetārās kontroles instrumentu izmantošanu. Tomēr ar LESD 123. pantu ir aizliegta monetārā finansēšana un noteikti monetārās politikas instrumentu izmantošanas ierobežojumi. ECB var piedāvāt infrastruktūru un noteikt pārraudzības politiku, lai nodrošinātu efektīvas un drošas ieskaita un norēķinu sistēmas. ECB var arī nodibināt sakarus ar citu valstu centrālajām bankām un finanšu iestādēm un ar starptautiskām organizācijām.

4. Dalībvalstis ar izņēmuma statusu un izvēles tiesībām

LESD 139.–144. pantā ir paredzēti īpaši noteikumi dalībvalstīm, kurām Līgums uzliek par pienākumu ieviest euro, bet kuras vēl neatbilst euro ieviešanas nosacījumiem (“dalībvalstis ar izņēmuma statusu”). Dažus Līguma noteikumus šīm dalībvalstīm nepiemēro, piemēram, attiecībā uz ECBS mērķiem un uzdevumiem (127. panta 1.–3. un 5. punkts), euro monētu emisiju (LESD 128. pants). Dānijai ir piešķirta iespēja nepievienoties eurozonai un tādējādi tai nav pienākuma pievienoties eurozonai, kā noteikts LESD pievienotajā 16. protokolā.

B. Uzraudzības funkcija

Kopš 2014. gada novembra ECB kompetencē ir visu kredītiestāžu uzraudzība (gan tieša attiecībā uz lielākajām bankām, gan netieša attiecībā uz citām kredītiestādēm) dalībvalstīs, kas iesaistījušās vienotajā uzraudzības mehānismā (VUM). Īstenojot šo funkciju, ECB cieši sadarbojas ar citām struktūrām, kas veido Eiropas finanšu uzraudzības sistēmu (EFUS). ECB un eurozonas dalībvalstu kompetentās iestādes kopā veido vienoto uzraudzības mehānismu (VUM). Arī to ES dalībvalstu kompetentās iestādes, kas nav pievienojušās eurozonai, var piedalīties VUM. ECB tieši uzrauga lielākās bankas, kamēr dalībvalstu uzraudzības iestādes turpināt uzraudzīt pārējās bankas. ECB un valsts uzraudzības iestāžu galvenie uzdevumi ir pārbaudīt, vai bankas atbilst ES noteikumiem, kas regulē banku darbību, un risināt problēmas jau agrīnā posmā.

1. Organizatoriskā struktūra – Uzraudzības padome

Uzraudzības padomi veido priekšsēdētājs, priekšsēdētāja vietnieks, četri ECB pārstāvji (to pienākumi nevar būt tieši saistīti ar ECB monetāro funkciju) un katras dalībvalsts, kas iesaistījusies VUM, kompetentās iestādes pārstāvis. Eiropas Parlamentam ir jāapstiprina ECB priekšlikums par priekšsēdētāja un priekšsēdētāja vietnieka kandidatūrām. Uzraudzības padome lēmumus pieņem ar vienkāršu balsu vairākumu. Uzraudzības padome ir iekšēja struktūra, kurai uzdots plānot, sagatavot un izpildīt uzraudzības funkcijas, kas piešķirtas ECB. Tā sagatavo un ierosina ECB Padomes uzraudzības lēmumu projektus. Tie tiek pieņemti, ja ECB Padome nenoraida tos īpaši norādītā laikposmā. Ja kāda iesaistītā dalībvalsts, kura nav pievienojusies eurozonai, nepiekrīt Uzraudzības padomes lēmuma projektam, tiek piemērota īpaša procedūra un attiecīgā dalībvalsts var pat pieprasīt ciešākas sadarbības izbeigšanu.

2. Mērķi un uzdevumi

ECB kā banku darbības uzraudzības iestādes uzdevumi cita starpā ietver atļauju piešķiršanu un atsaukšanu kredītiestādēm, nodrošinot atbilstību prudenciālajām prasībām, sagatavojot uzraudzības pārskatus un piedaloties finanšu konglomerātu papildu uzraudzībā. Tai jārisina arī jautājumi saistībā ar sistēmiskiem un makroprudenciāliem riskiem.

3. Pilnvaras un instrumenti

Lai īstenotu uzraudzības lomu, ECB ir pārbaužu veikšanas pilnvaras (tā pieprasa informāciju, veic vispārējas pārbaudes, kā arī pārbaudes uz vietas) un īpašas uzraudzības pilnvaras (piemēram, atļauju piešķiršana kredītiestādēm). ECB ir arī pilnvarota noteikt administratīvus sodus. Tā var arī pieprasīt, lai kredītiestādes nodrošina augstākas kapitāla rezerves.

C. Citas funkcijas

ECB papildu uzdevumi ir paredzēti arī citos juridiskajos pamatos. Ar Līgumu par Eiropas stabilitātes mehānismu (ESM), kas stājās spēkā 2012. gada septembrī, tika izveidots ESM kā starptautiska finanšu iestāde un ECB tika noteikti ar finansiālās palīdzības sniegšanu saistīti uzdevumi, galvenokārt novērtējums un analīze. Saskaņā ar regulu, ar ko izveido Eiropas Sistēmisko risku kolēģiju (ESRK), kura atbild par Eiropas Savienības finanšu sistēmas makrouzraudzību, ECB nodrošina ESRK

sekretariāta pakalpojumus, kas sniedz ESRK analītisku, statistisku, loģistikas un administratīvu atbalstu. ECB priekšsēdētājs pilda arī ESRK priekšsēdētāja funkcijas. ECB ir konsultatīva loma kredītiestāžu noregulējuma plānu novērtēšanā saskaņā ar Banku atvēršanas un noregulējuma direktīvu un Vienotā noregulējuma mehānisma regulu (VNMR). Vienotā noregulējuma mehānisma (VNM) ietvaros ECB novērtē, vai kredītiestāde kļūst maksātnespējīga vai, domājams, kļūs maksātnespējīga. Noregulējuma iestādes ir atbildīgas par lēmuma pieņemšanu, lai īstenotu atbilstīgu noregulējumu. Vienotā noregulējuma valde ir vienotā noregulējuma mehānisma galvenā lēmējinstānce. Tās uzdevums ir nodrošināt, ka tās kompetences ietvaros esošās kredītiestādes un citas vienības, kas saskaras ar nopietnām grūtībām, tiek efektīvi noregulētas ar minimālām izmaksām nodokļu maksātājiem un reālajai ekonomikai. Tā pilnībā darbojas kopš 2016. gada 1. janvāra.

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

ECB priekšsēdētājs ziņo Eiropas Parlamentam par monetārajiem jautājumiem saistībā ar monetāro dialogu, kas notiek reizi ceturksnī. Turklāt ECB sagatavo ikgadēju ziņojumu par monetāro politiku, kurš tiek iesniegts Parlamentam. EP pieņem rezolūciju par šo ikgadējo ziņojumu. EP deputāti var uzdot ECB jautājumus, uz kuriem jāatbild rakstiski. Ar Parlamentu apspriežas arī saistībā ar [ECB valdes locekļu iecelšanas procedūru](#).

ECB jaunās kompetences uzraudzības jomā ir saskaņotas ar prasībām par papildu pārskatatbildību saskaņā ar VUM regulu. Praktiskie nosacījumi šajā sakarībā ir regulēti lēmumu nolīgumā, kas noslēgts starp Parlamentu un ECB. Pārskatatbildības pasākumi ietver Uzraudzības valdes priekšsēdētāja piedalīšanos kompetentajā komitejā, proti, Ekonomikas un monetārajā komitejā (ECON), atbilžu sniegšanu uz Parlamenta uzdotajiem jautājumiem un konfidenciālas mutiskas diskusijas pēc pieprasījuma ar kompetentās komitejas priekšsēdētāju un priekšsēdētāja vietnieku. Turklāt ECB sagatavo ikgadēju uzraudzības ziņojumu, kuru Uzraudzības valdes priekšsēdētājs iesniedz Parlamentam.

Dražen Rakić
02/2020

